

तूर पिकावरील रोगांचे व्यवस्थापन

शुभम देशमुख

पदव्युत्तर पदवी विद्यार्थी (वनस्पती रोगशास्त्र विभाग)
कृषी महाविद्यालय, बदनापूर

प्रा. सचिन गोटे

सहाय्यक प्राध्यापक (वनस्पती रोगशास्त्र विभाग)
कृषी महाविद्यालय, गेवराई तांडा

मागील काही वर्षापासून महाराष्ट्रामध्ये प्रामुख्याने मराठवाड्यामध्ये कडधान्य पिकाचे क्षेत्र हे दिवसेंदिवस वाढत आहे आणि त्यामध्ये तूर हे प्रमुख पीक आहे. गेल्या काही काळापासून तूर लागवडीकडे शेतकऱ्यांचा कल वाढत चालला आहे. कडधान्य पिकांमध्ये तूर हे खरीप हंगामातील एक प्रमुख पीक आहे. मराठवाडा, विदर्भ व खानदेशचा काही भाग या परिसरामध्ये सलग व आंतरपीक म्हणून याची मोठ्या क्षेत्रावर लागवड होते. महाराष्ट्रामध्ये दरवर्षी सरासरी तूर पिकाखाली १३.८५ लाख हे क्षेत्र असते व त्याची उत्पादकता ही ८०३ किलो/हे. तर देशपातळीवर त्याची उत्पादकता ही ६९७ किलो/हे. इतकी आहे. तूर पिकांवर पडणारे विविध बुरशीजन्य, जिवाणूजन्य व विषाणूजन्य रोग यामुळे तूर पिकाचे उत्पन्न घटत चालले आहे. तूर पिकावर प्रामुख्याने खालील रोग आढळून येतात.

- मर रोग
- वांझ रोग
- खोड कुजव्या
- भूरी रोग
- पानावरील ठिपके (सरकोस्पोरा)

मर रोग:

लक्षण:

तूर पिकावरील मर हा रोग *Fusarium udam* या बुरशी मुळे होतो. लागवडी पासून सुमारे पाच ते सहा आठवड्यात तुरीच्या झाडावर मर रोगाची लक्षणे दिसू लागतात. भारी जमिनीत या रोगाचा प्रादुर्भाव जास्त प्रमाणात होतो. मर रोग हा जर फुले येण्यापूर्वी आला तर मात्र पिकाचे १०० टक्के नुकसान होते किंवा शेंगा पक्व होण्याच्या वेळी आला तर उत्पादनात ३० टक्के घट होते. मर रोगाची बुरशी ही पिकाच्या रोपात घुसल्यावर हळूहळू पूर्ण झाडात वाढते व नंतर पाने पिवळी पडण्यास सुरुवात होते व त्यानंतर पूर्ण पाने पिवळी पडून वळतात. झाडाच्या मुळाचे दोन समान भाग केले असता आतला भाग हा हालक्या तपकिरी रंगाचा दिसतो व त्यावर बुरशीची वाढ झालेली दिसते. या पिकाची तीव्रता इतकी असते की पूर्ण झाड हे टोकापासून ते मुळापर्यंत वाळते आणि उत्पन्नात मोठी लक्षणीय घट होते.

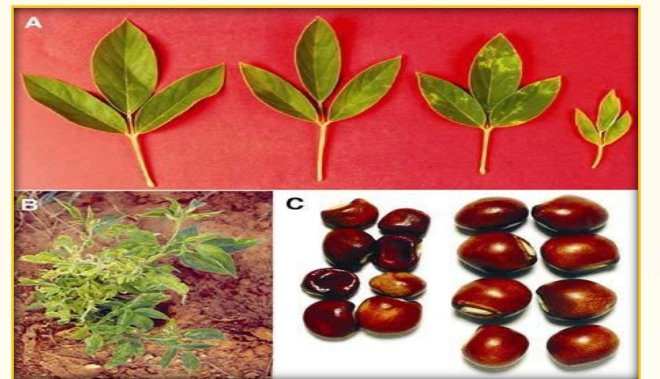
नियंत्रण:

- सर्वप्रथम रोगग्रस्त झाडे उपटून जाळून नष्ट करावे.
- लागवडीसाठी रोग प्रतिकारक वाणांची निवड करावी (उदा. बीएसएमआर-७३६, ८५३, आयसीपीएल-८७११९ आणि विपला).
- लागवड करण्यापूर्वी बियाण्यास प्रतिकिलो २ ग्राम कार्बेन्डेझिम + १.० ग्राम थायराम या रासायनिक बुरशीनाशकाची बीजप्रक्रिया करावी व नंतर ट्रायकोडरमा ५ ग्राम प्रति किलो या जैविक बुरशी नाशकाची बीजप्रक्रिया करावी. अथवा रायझोबियम २५० ग्राम प्रति १० किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करावी.
- उन्हाळ्यामध्ये जमिनीची खोल नांगरट करून घ्यावी व जमीन चांगली तापू द्यावी जेणेकरून त्यामध्ये असलेले बुरशीचे अंश हे उच्च तापमानामुळे नष्ट होतील.
- जर पूर्वी शेतात मर रोगाचा प्रादुर्भाव झालेला असेल तर त्या शेतामध्ये तूर पिकाची लागवड करू नये.
- रोगाचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी फेरपालट पिकांचा अवलंब करावा.

वांझ रोग:

लक्षण:

वांझ रोग हा विषाणूजन्य रोग असून हा रोग स्टर्लीटी मोड्याक व्हायरस या विषाणू मुळे होतो. या रोगामध्ये झाड हे झुडपासारखे वाढते. झाडाला कुठल्याही प्रकारची फुले व शेंगा लागत नाही. पानाचा रंग हा फिकट हिरवा दिसतो व पानावर पिवळे ठिपके दिसतात, रोपावास्तेत पानावर सर्वात आधी तेलकट पिवळसर डाग पडतात व ती पाने आकाराने लहान राहतात व नंतर आकसतात. रोगग्रस्त झाडाला फुले व शेंगा लागत नसून झाड शेवटापर्यंत हिरवच राहते. या रोगाचा प्रसार हा ईरियोफिड माईट या कोळ्यांमुळे होतो. लागवडीसाठी जर वांझ रोगाला बळी पडणारे वान निवडले तर झाडाला कुठल्याही प्रकारची फुल व फळ धारणा होत नाही आणि त्यामुळे १०० टक्के नुकसान होते.

नियंत्रण:

- रोगग्रस्त झाडे उपटून जाळून नष्ट करावी.
- मागील हंगामातील बांधावरील तुरीची झाडे उपटून टाकावी.
- लागवडीसाठी विपुला, बीएसएमआर- ७३६, बीएसएमआर- ८७३, बहार आणि आयपीए- २०४ या रोग प्रतिकारशक्ती असलेल्या वाणांची निवड करावी.
- वांझ रोगाचा प्रादुर्भाव दिसू लागल्यास डायमथोएट ३० टक्के प्रवाही १० मि. ली. किंवा डायकोफोल २० टक्के प्रवाही २५ मि.ली. किंवा फिप्रोनील २५ टक्के प्रवाही ६ मि.ली. प्रति १० लिटर पाणी किंवा प्रोफेनोफोस, सायपरमेथ्रीन, डायक्लोरोबेन्झास ४-५ मि.ली. प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी. रोगाचे प्रमाण अधिक असल्यास ८ ते १० दिवसांच्या अंतराने दुसरी फवारणी करावी.

खोड कुजव्या:

लक्षण:

खोड कुजव्या हा रोग फायटोपथोरा ट्रेचलेरि या बुरशी मुळे होतो. बरेच दिवस सतत कमी अधिक प्रमाणात पाऊस पडत राहिल्यास या रोगाचा प्रसार झपाट्याने होतो. या रोगामध्ये झाडाची मर अतिशय वेगाने होते. या मध्ये झाडाची पाने अत्यंत वेगाने वळतात व झाड वाळव्यास सुरुवात होते. या रोगाची लक्षणे फक्त झाडाच्या खालील जमिनीलगत भागातच आढळतात. या रोगामुळे ४ ते ५ टक्के नुकसान होऊ शकते. या रोगामध्ये खोडाच्या खालच्या भागावर तपकिरी रंगाचे ठिपके दिसून येतात, कालांतराने हे ठिपके फांदावर सुद्धा आढळून येतात, नंतर या ठिपक्यांचे रूपांतर हे तपकिरी चट्ट्यामध्ये होते व त्यामुळे झाडाचे खोड हे कमकुवत होऊन झाड चटकन तुटते.

नियंत्रण:

- शेतामध्ये मोठ्या प्रमाणावर पाणी साचनार नाही याची खबरदारी घ्यावी.
- रोगग्रस्त झाडे उपटून नष्ट करावी.
- लागवडीपूर्वी बियाण्यास मेटालेझिल ३५ WS किंवा SAAF ५० WP ३ ग्राम प्रति किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करावी.
- लागवडीपूर्वी बियाण्यास रायझोबीयम २५० ग्राम प्रति १० किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करावी. किंवा ट्रायकोडरमा या जैविक बुरशीची ५ ग्राम प्रति किलो बियाणे या प्रमाणात बीजप्रक्रिया करावी.

पानांवरील ठिपके:

लक्षण:

या रोगाचा प्रभाव हा झाडाच्या जुन्या पानावर मोठ्या प्रमाणात दिसून येतो, रोगग्रस्त पानावर छोट्या गोल आकाराचे तपकिरी रंगाचे डाग व धबबे दिसून येतात. कालांतराने या डागाचा आकार वाढत जाऊन ते एकमेकांमध्ये मिसळतात व पूर्ण पान सुकून जाऊन त्यांची गळ होते व फुलांची व कळ्यांची संख्या घटून उत्पादनात सुद्धा घट येते.

नियंत्रण:

- शेतातील रोग प्रभावित झाडे उपटून नष्ट करावी.
- या रोगाच्या नियंत्रणासाठी कार्बेन्डेझिम ०.१ टक्के १ ग्राम प्रति लिटर पाणी किंवा डायथेन एम ४५ (०.२५) टक्के २.५ ग्राम प्रति लिटर पाणी किंवा मॅनकोझेब १-२ ग्राम प्रति लिटर पाणी या प्रमाणात मिसळून फवारणी करावी.

भूरी रोग:

लक्षण:

या रोगाचा प्रादुर्भाव पिकाच्या उत्तरावस्तेत मोठ्या प्रमाणावर दिसून येतो. या रोगामध्ये झाडाच्या पानावर, फांद्यांवर व खोडावर पांढऱ्या रंगाचा प्रादुर्भाव दिसून येतो. कालांतराने रोगग्रस्त पाने हे पिवळी पडून वाळू लागतात. पानाच्या खालच्या भागावर सुद्धा भुरकट रंगाचे डाग पडलेले दिसतात व नंतर हे डाग एकत्र येऊन पूर्ण पान हे पांढरे व भुरकट पडते व कालांतराने गळते.

नियंत्रण:

- सर्वप्रथम शेतातली रोगग्रस्त झाडे काढून नष्ट करावी.
- या रोगाच्या नियंत्रणासाठी गंधकाची १५-२० ग्राम प्रति १० लिटर पाणी या प्रमाणात फवारणी करावी.
- तसेच SAAF (कार्बेन्डेझिम + मॅनकोझेब) ०.१ टक्के १ ग्राम प्रति लिटर पाणी किंवा डायथेन एम ४५ (०.२५) टक्के २.५ ग्राम प्रति लिटर पाणी किंवा प्रोपीनेब १.५-२ ग्राम प्रति लिटर पाणी या प्रमाणात मिसळून फवारणी करावी.

(संपर्क: +९१ ९५०३६५६०६९)

